

Anetta Gajda

Uniwersytet Łódzki

 <https://orcid.org/0000-0001-7097-2348>

anetta.gajda@uni.lodz.pl

Rozwój polskiego słownictwa specjalistycznego z obszaru psychologii pozytywnej

Streszczenie. Celem artykułu jest po pierwsze – wskazanie (zidentyfikowanie) wybranych wyrazów i połączeń wyrazowych posiadających status terminu, a będących ekwiwalentami terminów angielskich, które powstały na gruncie określonej koncepcji badawczej, jaką jest psychologia pozytywna; po drugie – ustalenie najbardziej produktywnych leksemów (będących konceptualizacją kluczowych dla danego nurtu pojęć) stanowiących bazę derywacyjną nazw wielowyrazowych; po trzecie – odnalezienie jednostek leksykalnych (także tych o niepewnym statusie, ale przynależnych do języka specjalistycznego) tworzących pola semantyczne typowe dla omawianej teorii naukowej; po czwarte – wskazanie grupy terminotwórczych metafor.

Słowa kluczowe: język psychologii, języki specjalistyczne, terminologia specjalistyczna, struktura terminologiczna, zapożyczenia terminologiczne

Development of specialist vocabulary from the scope of positive psychology in Polish

Summary. The aim of the article is: firstly, to identify chosen words and word connections which possess the status of a term which are counterparts of English appellations created on the basis of a specific research concept, which is positive psychology, secondly to assign most productive lexemes (being the conceptualization of key ideas of a given trend) constituting the derivative base for multi-word names; thirdly – to find lexical units (also these of uncertain status, but belonging to a specialist language), creating semantic fields typical for the discussed scientific theory; fourthly – to indicate a group of metaphorical terms.

Keywords: language of psychology, specialist languages, specialist terminology, terminological structure, terminological borrowings

Wprowadzenie

Pod koniec XX w. w obszarze psychologii pojawił się nowy kierunek badawczy określany terminem *psychologia pozytywna*. Przełomowym momentem okazało się wystąpienie Martina E.P. Seligmana¹, będącego wówczas przewodniczącym Amerykańskiego Towarzystwa Psychologicznego, na nieformalnym spotkaniu psychologów w Akumal w Meksyku w 1998 r., pt. „Idea eudajmonii Arystotelesa, dobrego życia i mocnych stron człowieka”; nowa koncepcja została zaprezentowana później (w styczniu 2000 r.) w specjalnym wydaniu czasopisma „American Psychologist” jako nauka o pozytywnych emocjach, pozytywnych cechach charakteru oraz pozytywnych instytucjach (Seligman 2000)². Do najważniejszych przedstawicieli tego kierunku na gruncie zachodnim należą m.in. Michályi Csikszentmihályi, Ed Diener, Raymond D. Fowler, Barbara Fredrickson, Sonja Lyubomirsky, David Myers, Christopher Peterson, Charles Richard „Rick” Snyder.

W ocenie fachowców nurt psychologii pozytywnej (którą to teorię w dalszej części artykułu będę oznaczać skrótem PP) pojawił się jako protest wobec dominującej w XX w. psychologii negatywnej³ (skupiającej się na patologiach indywidualnych i społecznych, chorobach psychicznych, negatywnych postawach i emocjach oraz leczeniu chorób i zaburzeń)⁴ oraz reakcja na „duchowy głód w erze obfitości” (Myers 2001, cyt. za Czapiński 2004: 7). Tym razem refleksja psychologów była adresowana „nie do chorych i zaburzonych,

¹ Zbiór programowych artykułów zachodnich twórców nowego nurtu psychologii w wersji polskojęzycznej zawiera pozycja Janusza Czapińskiego (2004).

² Przedmiotem psychologii pozytywnej są „zdrowe, prawidłowe i pożądane aspekty ludzkiego funkcjonowania oraz czynniki, które mogą im sprzyjać, zaś obiektem zwykły człowiek, któremu pomimo trudności udaje się wieść szczęśliwe i sensowne życie” (Trzebińska 2008: 5). Filarami dla całej teorii są natomiast pozytywne doświadczanie własnego życia, pozytywne właściwości osoby i pozytywne społeczeństwo.

³ Znamienną konsekwencją ograniczenia zakresu psychologii do zagadnień negatywnych była dominacja w literaturze fachowej terminów nacechowanych ujemnie. Jak podaje J. Czapiński, „w literaturze psychologicznej, w całej dotychczasowej historii tej dyscypliny przeważała tematyka negatywna: choroby psychiczne, negatywne emocje i postawy, agresja i uprzedzenia. Analiza zawartości 172 podręczników psychologii wydanych w latach 1875–1961 wykazała ponad dwukrotną przewagę terminów odnoszących się do emocji negatywnych nad terminami określającymi emocje pozytywne [...]. W publikacjach psychologicznych, jakie ukazały się w Polsce w okresie od 1946 do 1981 roku, liczba wszystkich terminów negatywnych ponad dwukrotnie przewyższała liczbę terminów pozytywnych [...]. W PsycInfo, elektronicznej bazie danych Psychological Abstracts, od 1967 do 1999 roku pojawiło się 5548 artykułów na temat gniewu, 41 416 na temat lęku i 54 040 na temat depresji, a zaledwie 415 na temat radości, 1710 na temat szczęścia, i 2582 na temat zadowolenia, czyli 21 artykułów na temat negatywnych emocji przypadało na 1 o emocjach pozytywnych” (Czapiński 2004: 8).

⁴ Do psychologicznych koncepcji XX w. zalicza się behawioryzm, psychoanalizę, kognitywizm, a także psychologię humanistyczną i hedonistyczną, na bazie której powstała częściowo PP.

wymagających interwencji psychiatrycznej lub psychoterapeutycznej, ale do zdrowych i aktywnych, choć zagubionych, czasami nieszczęśliwych i coraz częściej wątpiących w sens swojego życia" (Czapiński 2004: 9)⁵.

Dynamicznie rozwijająca się PP, dająca współczesnemu człowiekowi niejako „instrukcję szczęścia”⁶, szybko zyskała powszechne zainteresowanie i wyjątkową (w porównaniu z wcześniejszymi teoriami psychologicznymi) popularność również poza obszarem Stanów Zjednoczonych⁷, a teorie i praktyki z tego obszaru są propagowane nie tylko w literaturze fachowej, lecz także popularnonaukowej. Koncepcja ta jest popularyzowana w publikacjach książkowych, w przestrzeni medialnej (w internecie i filmach), a nawet popkulturze, co w konsekwencji prowadzi do wzbogacania zasobu polskiego słownictwa fachowego, a także zasobu polszczyzny ogólnej, zwłaszcza w jej warstwie leksykalnej oraz frazeologicznej.

1. Założenia badawcze

Przedstawione w niniejszym opracowaniu refleksje wpisują się w nurt badań językoznawczych nad językiem (stylem, dyskursem) naukowym, ściślejszej – językiem specjalistycznym⁸, oraz badań naukoznawczych, który na gruncie polskim reprezentują obecnie dwie szkoły – tzw. szkoła warszawska Franciszka Gruczy oraz tzw. szkoła opolska Stanisława Gajdy⁹.

---

⁵ Oczywiście jak każda nowa idea także i ta ma swoich przeciwników; krytyczne oceny koncepcji filozofii pozytywnej dotyczą m.in. sztucznego sposobu powstania idei, ważkości zagadnień oraz często fragmentarycznej wiedzy na temat samej teorii, która bardzo szybko się rozwija. Polemiki i omówienia źródła nieporozumień pozostawiam jednak specjalistom (zob. Gulla, Tucholska 2007: 11; Kwiatek 2015: 136).

⁶ Por. Czapiński 2004: 7.

⁷ Zainteresowanie PP na gruncie polskim zaowocowało powstaniem w 2002 r. czasopisma „Psychologia Jakości Życia” pod red. Ewy Trzebińskiej, a następnie Polskiego Towarzystwa Psychologii Pozytywnej (PTPP), pierwszego wydziału psychologii pozytywnej w Szkole Wyższej Psychologii Społecznej w Warszawie, konferencjami naukowymi i sympozjami, wreszcie – licznymi tłumaczeniami tekstów anglojęzycznych, a także publikacjami polskich uczonych. Do prekursorów polskiej szkoły PP należą: Kazimierz Dąbrowski, Kazimierz Obuchowski, Janusz Czapiński i Władysław Tatarkiewicz. Ze współczesnych opracowań naukowych opublikowanych w języku polskim warto wymienić m.in. zbiór artykułów (Czapiński 2004), monografię (Kaczmarek 2016), artykuły (Gulla, Tucholska 2007), podręcznik (Trzebińska 2008).

⁸ Zasadna wydaje się propozycja odróżnienia pojęć, które w lingwistyce nadal jeszcze stosowane są wymiennie: język specjalistyczny, język specjalny, język fachowy, język zawodowy, profesjolekt, technolekt (Jarosz 2018).

⁹ Zob. Gajda 1990; Grucza 1991; Lukszyn, Zmarzer 2001; Lukszyn 2002. Różnice między dwiema koncepcjami podsumowuje Ewelina Woźniak-Wrzesińska: „Opolski badacz rozróżnia termin i pojęcie, opisuje również relację między nimi, wskazując jednocześnie nie wprost na referencjalną – psychologiczną koncepcję znaczenia leksemów (termin wobec pojęcia). Badacze warszawscy z kolei odnoszą się krytycznie do pomysłu Eugena

Odmiennie sposoby rozumienia terminu, jego fenomenu oraz metody opisu sygnalizują nazwy subdziedzin: terminografia i terminoznawstwo, przy czym uznaje się, iż obie koncepcje są komplementarne, terminoznawstwo, zajmujące się opisem terminu jako jednostki leksykalnej należącej do systemu, jest bowiem wstępem do terminografii, poszukującej sposobów rozumienia znaczenia terminu. Na potrzeby niniejszego opracowania przyjmuję ujęcie S. Gajdy, które sam autor określa jako *gramatykę terminu* (Gajda 1990: 85), trzeba jednak podkreślić, iż na gruncie językoznawstwa brak jak do tej pory ściśle ustalonej metodologii. Badacze korzystają przede wszystkim z narzędzi naukoznawstwa, językoznawstwa kognitywnego oraz strukturalnego.

Celem niniejszego opracowania i analiz o charakterze językoznawczym jest po pierwsze – wskazanie (zidentyfikowanie) wybranych wyrazów i połączeń wyrazowych posiadających status terminu¹⁰, a będących ekwiwalentami terminów angielskich¹¹, które powstały na gruncie określonej koncepcji badawczej, jaką jest PP, będącą subdyscypliną psychologii; po drugie – ustalenie najbardziej produktywnych leksemów (będących konceptualizacją kluczowych dla danego nurtu pojęć) stanowiących bazę derywacyjną nazw wielowyrazowych; po trzecie – odnalezienie jednostek leksykalnych (także tych o niepewnym statusie, ale przynależnych do języka specjalistycznego¹²) tworzących pola semantyczne typowe dla omawianej teorii naukowej; po czwarte – wskazanie grupy terminotwórczych metafor.

Terminy posiadające źródło w prymarnych nazwach angielskich zostały wyekscerpowane z dwóch publikacji polskojęzycznych – jednego jak do tej pory podręcznika Ewy Trzebińskiej z 2008 r. pt. *Psychologia pozytywna*, a także z monografii naukowej Łukasza Kaczmarka pt. *Pozytywne interwencje psychologiczne. Dobrostan a zachowania intencjonalne*¹³

Wüstera (uchodzącego za ojca teorii terminu), by badania terminologii opierały się na analizie pojęcia (Begriff) [...] i sami niebezpośrednio wskazują na dwie teorie znaczeń terminu: referencjalną – denotacyjno-konotacyjną (termin wobec zjawiska czy przedmiotu) oraz areferencjalną – operacyjną (termin wobec innych terminów)” (Woźniak-Wrzesińska 2018: 155–156).

¹⁰ Do rejestru cech charakteryzujących terminy S. Gajda zalicza: ograniczoność, deficyjność, systemowość, jednoznaczność i nieekspresywność (Gajda 1990: 39).

¹¹ Analizy aparatu pojęciowego PP z punktu widzenia terminografii, tj. odnalezienie i rozróżnienie quasi-terminów, pseudoterminów, preterminów i hipoterminów, pozostawiam specjalistom z zakresu psychologii.

¹² Przekroczenie tzw. progu terminologizacji w terminografii stosowanej ustalane jest na podstawie kryterium statystycznego, dotyczącego dostatecznej liczby użyć, lub systemowego, sprawdzającego, czy dana jednostka zajmuje puste miejsce w systemie terminologicznym (Lukszyn 2002: 100); badania tego typu wykraczają poza ramy tego opracowania.

¹³ Materiał zaczerpnięty z monografii Łukasza Kaczmarka (Kaczmarek 2016) w dalszym ciągu artykułu będzie oznaczany za pomocą symbolu K; cyfra umieszczona obok litery oznacza numer strony.

z 2016 r., będącej polskim kompendium z zakresu teorii PP. Zebrany materiał uznaje zatem za reprezentatywny dla rejestru naukowego¹⁴. Warto w tym miejscu odnotować fakt, iż wydobyte z wyżej wymienionych pozycji jednostki znaczeniowe odtwarzające paradygmat pojęciowy omawianej dziedziny funkcjonują już w internetowych słownikach i encyklopediach psychologicznych (jak chociażby *Kanonie pojęć psychologicznych*)¹⁵, natomiast nie są odnotowane w opublikowanych słownikach psychologicznych wydanych już po roku 1998 – najobszerniejszym słowniku psychologicznym Arthura Rebera i Emily Reber (Reber, Reber 2005) oraz wydanych później leksykonach specjalistycznych – Andrew M. Colmana (Colman 2009) oraz Jerzego Siuty (Siuta 2009)¹⁶.

Mimo licznych opracowań o charakterze językoznawczym¹⁷, dotyczących leksyki tematycznej oraz terminologii specjalistycznej różnych dziedzin, jedyną jak do tej pory i najobszerniejszą monografią na polskim gruncie¹⁸, w której została dokonana analiza słownictwa psychologicznego współczesnej polszczyzny ogólnej, jest praca Adrianny Seniów z 2017 r.¹⁹, przy czym sama autorka stwierdza, iż przeprowadzone przez nią działania stanowią przyczynek do podjęcia dalszych badań nad tą grupą słownictwa

¹⁴ Według Polskiej Normy (1995) tekstami, które uznaje się za nośniki terminologii specjalistycznej, są: dokumenty urzędowe, rozprawy naukowe, podręczniki, dokumenty branżowe, wypowiedzi ekspertów, encyklopedie i słowniki terminologiczne.

¹⁵ *Kanon pojęć psychologicznych*, <http://kanonpojecpsychologicznych.pl/encyclopedia> (dostęp: 2.09.2022).

¹⁶ O tym, iż koncepcja PP czeka jeszcze na opracowanie i być może traktowana jest jako teoria podrzędna wobec wielkich nurtów psychologii, świadczy m.in. fakt, iż w podręczniku z 2005 r. w rozdziale dotyczącym głównych nurtów w psychologii współczesnej teoria PP nie została uwzględniona, a w indeksie nazwisk brak czołowych autorów koncepcji. Z kolei jak zauważa Mariusz Górnicz, „w przypadku dynamicznie rozwijających się dziedzin wiedzy specjalistycznej słowniki po prostu nie dotrzymują kroku przyrostowi terminologii. W użyciu zazwyczaj znajdują się terminy (zapożyczone i inne) nieuwzględniane w takich wydawnictwach, np. uznane przez kompetentne gremia za niezalecane lub dopiero zdobywające sobie popularność, wypierające inne jednostki terminologiczne. Zapożyczenia w tekstach specjalistycznych mogą ponadto dotyczyć nie tylko sfery leksyki terminologicznej” (Górnicz 2009: 3–4).

¹⁷ Językoznawcze badania terminologii naukowej poświęcone były do tej pory: leksyce specjalistycznej różnych dziedzin naukowych, diachronicznemu opisowi rozwoju leksyki specjalistycznej, występowaniu leksyki specjalistycznej w różnych tekstach, słownictwu tematycznemu. Obszerna literatura przedmiotu była wielokrotnie przytaczana w licznych opracowaniach (por. Seniów 2017: 16).

¹⁸ Z opracowań zachodnich bazę porównawczą stanowi opracowanie kanadyjskiego badacza Johna G. Benjafielda pt. *Patterns of similarity and difference between the vocabularies of psychology and other subjects* (Seniów 2017: 16).

¹⁹ Z wcześniejszych opracowań należy tutaj wskazać obszerny artykuł Józefa Iwanickiego (Iwanicki 1967) o charakterze postulatycznym.

(Seniów 2017: 16) i wskazuje niezbadane dotąd obszary²⁰. Niniejsze opracowanie jest zatem próbą wypełnienia kolejnej luki w badaniach nad językiem psychologii i odnalezienia odpowiedzi na pytania dotyczące nie tylko terminologii specjalistycznej (genezy terminów, ich struktury oraz znaczeń specjalistycznych), lecz także frazeologii niespecialistycznej, co w rezultacie daje obraz ilościowego powiększania zasobów leksykalnych i frazeologicznych polszczyzny naukowej²¹.

2. Polskie ekwiwalenty terminów obcych

Wraz z powstaniem teorii PP, ustaleniem jej zadań i celów, metod badawczych oraz definicji na gruncie psychologii pojawiły się nowe terminy²² o charakterze teoretycznym, empirycznym, proceduralnym i procesywnym, które – pełniąc wielorakie funkcje²³, m.in. nominatywną (bezpośredniego oznaczania obiektu), denotacyjną (oznaczania obiektu myśli jako jednostki określonego zbioru) i systemową (służącą tworzeniu zwartych podsystemów w obrębie danego leksykonu terminologicznego) – stworzyły prymarny system terminologiczny identyfikowany z określoną teorią (oznaczany w terminografii skrótem PST).

Wyrazy i połączenia wyrazowe, które są konceptualizacją kluczowych pojęć PP, zostały przeniesione na grunt polski z języka angielskiego, tworząc niejako wtórny system terminologiczny. Warto jednak zaznaczyć, iż

²⁰ Należą do nich: 1. opis ścisłej terminologii psychologicznej w oparciu o teksty specjalistyczne, pochodzące z różnych etapów; 2. funkcja zapożyczeń z języków obcych, w tym internacjonalizmów, w opracowaniach psychologicznych; 3. zjawisko substytucji czy krystalizowania się dominanty słowotwórczej, semantycznej i funkcjonalnej w ramach słownictwa psychologicznego; 4. zanik nazw i zastępowanie ich przez inne; 5. oddzielenie ścisłej terminologii psychologicznej od terminów poświadczonych jednocześnie w innych naukach (Seniów 2017: 239–240). Badaczka dodaje także, iż „ciekawe wyniki może przynieść też analiza współczesnych tekstów o charakterze popularnonaukowym czy poradnikowym, które zawierają bogate słownictwo psychologiczne wykraczające poza kategorię terminów” (Seniów 2017: 240).

²¹ A. Seniów (Seniów 2017) pominęła leksykę specjalistyczną obecną tylko w słownikach specjalistycznych bądź opracowaniach naukowych, a skupiła się na jednostkach upowszechnionych w polszczyźnie ogólnej, uwzględniając wyrazy z różnych rejestrów stylistycznych.

²² W ujęciu S. Gajdy „termin to jednostka leksykalna spełniająca funkcję znaku profesjonalnego pojęcia” (Gajda 1990: 38), poszczególne dyscypliny tworzą zatem własne systemy pojęciowe i odpowiadające im systemy terminologiczne.

²³ Terminy mogą spełniać różne funkcje: denotacyjną, dydaktyczną, dyferencjalną, informacyjną, instrumentalną, komunikatywną, kumulacyjną, nominatywną, diagnostyczną, eksplikacyjną, gnoseologiczną, heurystyczną, ideologiczną, kognitywną, metodologiczną, prognostyczną, sygnifikacyjną, systemową. Charakterystyki poszczególnych funkcji terminów w zależności od ich rodzaju przedstawiają Jurij Lukszyn i Wanda Zmarzer (Lukszyn, Zmarzer 2001: 28).

twórcami nowych nazw nomenklaturowych (które na wstępnym etapie porządkowania systemu terminologicznego były tzw. preterminami i hipoterminami)²⁴ są nie tylko specjaliści amerykańscy, związani ze środowiskiem inicjatora omawianej koncepcji – M. Seligmana, lecz także uczeni z całego świata piszący swoje teksty naukowe w języku angielskim i tworzący w ten sposób leksykon internacjonalizmów terminologicznych²⁵. Jak zauważa M. Górnicz:

Język prymarnego systemu terminologicznego to nie tylko język naturalny, w którym rodowici mówcy specjaliści potrafią wyrazić najwięcej pojęć danej dziedziny wiedzy specjalistycznej, ale także – w konsekwencji – język, w którym jest publikowanych najwięcej tekstów z tej dziedziny. Teksty, co oczywiste, są autorstwa nie tylko rodzimych użytkowników danego języka naturalnego. Oznacza to, że do systemu pojęć danej dziedziny wiedzy są włączane także pojęcia powstałe u specjalistów nieposługujących się tym językiem jako pierwszym. Dzięki medium języka PST takie pojęcia mogą zostać włączone do systemu pojęć danej dziedziny, a następnie przeniknąć do innych języków, których użytkownicy-specjaliści rozwijają tę dziedzinę w swoim kraju. Ponieważ szata pojęć (czyli terminy) nie odzwierciedla ich pochodzenia, system pojęciowy PST przedstawia w istocie konglomerat pojęć powstałych w umysłach specjalistów będących rodowitymi użytkownikami tego języka oraz specjalistów będących rodowitymi użytkownikami innych języków, którzy prawdopodobnie pierwotnie nadali tym pojęciom nazwy (terminy) w swoich językach rodzimych (Górnicz 2017: 236–237).

Terminologiczne centrum analizowanej subdyscypliny na gruncie polskim stanowią zatem różnego rodzaju zapożyczenia²⁶ (zebrano ich łącznie ponad 60). Zapożyczenia właściwe zachowujące pisownię angielską, z ewentualnymi wahaniem w pisowni, występują dość rzadko. Znamiennym przykładem jest tutaj ang. *flow* tłumaczone w polskich publikacjach naukowych jako ‘przepływ’, ‘stan przepływu’ lub ‘stan uskrzydlenia’. Większość zapożyczeń to kalki będące wiernym odwzorowaniem modeli terminotwórczych przeniesionych z języka dawcy do języka polskiego. W przypadku języka specjalistycznego są to zazwyczaj konwencjonalne i powtarzalne konstrukcje będące rodzajem dziedzinowych

²⁴ Zob. Lukszyn 2002.

²⁵ W terminografii podkreśla się, iż „(...) forma językowa odpowiednika terminu z PST ma drugorzędne znaczenie, zapożyczenia terminologiczne z PST należy rozpatrywać przede wszystkim jako zapożyczenia pojęciowe. Przywodzi to na myśl kategorię *loan creations*, wyróżnianą przez Einara Haugena (Haugen 1950: 221) jako jedną z odmian kalk leksykalnych. Haugen definiował *loan creations* jako formacje powstałe na gruncie języka biorcy w celu wyrażenia pojęcia przeniesionego z języka dawcy” (Górnicz 2017: 236).

²⁶ Większość badaczy zajmujących się zjawiskiem zapożyczeń powołuje się na klasyfikację Andrzeja Markowskiego (Markowski 2012: 124–138), który zapożyczenia dzieli na: właściwe, strukturalne (słowotwórcze i frazeologiczne) i znaczeniowe. Istnieje jednak różnica między zapożyczeniami międzystylowymi w obszarze leksyki ogólnej a zapożyczeniami z obszaru terminologii specjalistycznej. W tym drugim przypadku zapożyczenia najczęściej zachowują nie tylko charakter międzynarodowy, lecz także schematyczną strukturę.

modeli terminotwórczych charakterystycznych dla leksyki specjalistycznej danej dyscypliny, w tym wypadku – psychologii ogólnej oraz jednego z jej nurtów, czyli psychologii pozytywnej²⁷.

Leksykalne połączenia dwuwyrazowe realizują charakterystyczne dla terminologii specjalistycznej schematy: rzeczownik + rzeczownik, rzeczownik + przymiotnik, przymiotnik + rzeczownik; połączenia trójczłonowe przybierają np. postać: rzeczownik + przymiotnik + rzeczownik, rzeczownik + imiesłów + rzeczownik, rzeczownik + rzeczownik odczasownikowy + rzeczownik i inne formy z ewentualną modyfikacją w zakresie szyku wyrazów. Oto przykłady:

1. Konstrukcje dwuczłonowe: rzeczownik + rzeczownik w dopełniaczu: *siła charakteru* (ang. *character strength*), *otwartość umysłu* (ang. *open-mindedness*); rzeczownik + przymiotnik: *inteligencja społeczna* (ang. *social intelligence*), *psychologia pozytywna* (ang. *positive psychology*), *zdolności przywódcze* (ang. *leadership*), *życie przyjemne* (ang. *the pleasant life*), *życie zaangażowane* (ang. *the engaged life*); przymiotnik + rzeczownik: *pozytywna psychoterapia* (ang. *positive psychotherapy/ hope therapy*), *pozytywne cele* (ang. *positive purpose*), *pozytywne emocje* (ang. *positive emotions*), *pozytywne osiągnięcia* (ang. *positive accomplishment*), *pozytywne zaangażowanie* (ang. *positive engagement*), *pozytywne zależności* (ang. *positive relationship*), *pozytywne zdrowie* (ang. *positive health*), *optymalne funkcjonowanie* (ang. *flourishing*)²⁸.
2. Konstrukcje trójczłonowe: rzeczownik + przymiotnik + rzeczownik: *model dobrego życia* (ang. *The Good Lives Model*); rzeczownik + imiesłów + rzeczownik: *humor nadający perspektywę* (ang. *perspective-taking humor*); rzeczownik + rzeczownik odczasownikowy + rzeczownik: *program rozwijania sił* (ang. *strengths-based development*); przymiotnik + rzeczownik odczasownikowy + przymiotnik: *pozytywna interwencja psychologiczna* (ang. *strengths-based therapy*); przymiotnik + rzeczownik + rzeczownik: *zrównoważona teoria mądrości* (ang. *The Balance Theory of Wisdom*); rzeczownik + przysłówek + imiesłów: *życie dobrze przeżywane* (ang. *life well-lived*).

Niektóre nazwy wieloczłonowe sytuujące się w warstwie słownictwa profesjonalnego, będące tłumaczeniami terminów obcojęzycznych, w procesie przekładu zatraciły pierwotną strukturę, co wynika z dostosowania

²⁷ Do istotnych cech terminu, różniących go od wyrazu języka ogólnonarodowego, należą m.in.: brak jakichkolwiek cech o charakterze ekspresywnym, konwencjonalna i powtarzalna struktura, która umożliwia standaryzację nazw w danej dziedzinie, a tym samym dodawanie kolejnych elementów do leksykonu specjalistycznego.

²⁸ Jak zauważa E. Trzebińska (Trzebińska 2008: 40), termin ten nie ma dobrego odpowiednika w języku polskim. Najbliższe mu znaczeniowo słowo *prosperowanie* nie należy do języka psychologii i należałoby dopiero je tam wprowadzić.

ich do polskiego systemu językowego – nadal pozostają jednak nośnikami określonych definicyjnie treści pojęciowych; określam je jako kalki niesymetryczne. W grupie tej można zauważyć różnego rodzaju schematy przekładowe – niektóre struktury podzielne słowotwórczo w języku dawcy stały się niepodzielne lub podzielne na inną liczbę członów w rodzimym języku biorcy, a niekiedy poszczególne części nazw wieloczłonowych (terminów analitycznych) przechodzą do innej kategorii gramatycznej, oto przykłady: *potrzeba spójności* (ang. *self-consistency*); *pełnia zdrowia* (ang. *total human health*), *psychiczna sprężystość* (ang. *resilience*), *uczucie podziwu* (ang. *awe*), *uczucie uniesienia* (ang. *elevation*), *poczucie własnej skuteczności* (ang. *self-efficacy*), *poczucie własnej wartości* (ang. *self-esteem*), *podpisowe siły charakteru* (ang. *signature strengths*), *naprawianie tego, co słabe i zaburzone* (ang. „*fix-what’s-wrong*” approach), *wzmacnianie tego, co w człowieku silne* (ang. *build-what’s strong*). W wyniku procesu tłumaczenia, będącego poszukiwaniem najlepszych odpowiedników dla danych obcych form językowych, powstają także terminy synonimiczne, np.: *zrównoważona psychologia* i *zbalansowana psychologia* (odpowiedniki ang. *A Balanced Psychology*), *życie sensowne* i *życie pełne sensu* (odpowiedniki ang. *the meaningful life*).

Część zapożyczeń (25) stanowią jednostki jednowyrazowe, które zarówno w języku dawcy, jak i biorcy bardzo często są wyrazami pochodzącymi z zasobu leksykalnego języka ogólnego. Tak jest w wypadku grupy 30 wyrazów, które w omawianej subdyscyplinie tworzą tzw. listę cnót i sił charakteru, tzw. CSV (od ang. *character strenghts and virtues classification*). Oto zestawienie polskich nazw wraz z angielskimi odpowiednikami, które pojawiło się w jednym z analizowanych źródeł²⁹: *autentyczność* (ang. *authenticity*), *bezstronność* (ang. *fairness*), *dobroć* (ang. *kindness*), *dzielność* (ang. *bravery*), *entuzjazm* (ang. *vitality*), *humanitaryzm* (ang. *humanity*), *humor* (ang. *humor*), *mądrość i wiedza* (ang. *wisdom and knowledge*), *miłość* (ang. *love*), *nadzieja* (ang. *hope*), *odwaga* (ang. *courage*), *perspektywa* (ang. *perspective*), *przepływ* (ang. *flow*), *religijność* (ang. *religiousness*), *rozwaga* (ang. *prudence*), *skromność* (ang. *modesty*), *sprawiedliwość* (ang. *justice*), *transcendencja* (ang. *transcendence*), *twórczość* (ang. *creativity*), *umiar* (ang. *temperance*), *wdzięczność* (ang. *gratitude*), *wielkoduszność* (ang. *forgiveness*), *wytrwałość* (ang. *persistence*), *zaangażowanie* (ang. *engagement*), *zaangażowanie* (ang. *involvement*), *zaabsorbowanie* (ang. *absorption*). Tak więc jeśli konkretny leksem posiada w danej koncepcji specyficzne znaczenie, zaś adaptacja semantyczna polega na rozszerzeniu (lub ograniczeniu) zakresu funkcjonowania zapożyczenia oraz konotacji, można mówić o zjawisku terminologizacji, jeśli jednak opisane wyżej zjawiska nie mają miejsca, wtedy zachodzi wątpliwość co do statusu danego leksemu.

²⁹ Zob. Gulla, Tucholska 2007: 115–116.

3. Leksemy tworzące nazwy wielowyrazowe

Podczas analizy tekstów specjalistycznych z dziedziny psychologii – a ściślej jednego z jej nurtów, tj. PP, wyekscerpowano leksemy oraz połączenia wielowyrazowe o wyraźnym znaczeniu specjalistycznym, które można uznać za terminy analityczne. Podobnie jak w przypadku innych języków specjalistycznych tak i tutaj skupienia terminologiczne stanowią większą część wszystkich nominacji. Bardzo często powstają one w wyniku derywacji składniowej, która jest najbardziej produktywnym sposobem ich tworzenia. W takich wielowyrazowych jednostkach leksykalnych, będących połączeniem dwóch lub więcej składników, leksem (będący podstawą derywacji) pozostaje w bezpośrednim i wzajemnym stosunku syntaktycznym z innym wyrazem samodzielny (lub wyrazami) tego samego terminu. Grupy wielowyrazowe mogą mieć charakter frazeologizmów terminologicznych, tzn. związków frazeologicznych zamkniętych³⁰, inaczej – formalnych (gdy grupa wyrazowa tworzy termin specjalistyczny), lub związków frazeologicznych otwartych (gdy grupa leksemów zawiera wyraz lub wyrazy wąskospecjalistyczne, ale jako całość nie spełnia kryteriów, które pozwoliłyby uznać ją za termin).

Terminy jednowyrazowe lub dwuwyrazowe (które w przypadku psychologii często są wyrazami pochodzącymi z języka ogólnego, ale ich znaczenie zaczyna odbiegać od ogólnojęzykowego, podlegając specjalizacji) stanowią bazę derywacyjną kolejnych nazw oraz połączeń wyrazowych, poszerzając w ten sposób zasoby frazeologiczne języka naukowego danej dyscypliny wiedzy. Mechanizmy powstawania kolejnych połączeń wyrazowych, mających charakter terminów lub frazemów o niepewnym statusie terminologicznym, zostaną zaprezentowane na kilku przykładach.

Do najbardziej produktywnych w języku PP leksemów, stanowiących bazę derywacyjną kolejnych jednostek terminologicznych lub nieterminologicznych o różnym stopniu zespolenia komponentów, należą m.in. DOBROSTAN, POZYTYWNY, SIŁA, SZCZĘŚCIE itp. Należy zauważyć, iż tylko pierwszy z nich ma charakter terminu wąskospecjalistycznego, podczas gdy kolejne są hipoterminami³¹, które w połączeniu z terminami tworzą tzw. kolokacje.

³⁰ Klasyfikację funkcjonalną frazeologizmów podaje Piotr Müldner-Nieckowski: „Związek frazeologiczny spełnia co najmniej dwa z trzech warunków: 1. Jest połączeniem dwóch lub większej liczby segmentów akcentowych (taktów; jednostek, z których każda ma własne pole znaczeniowe). 2. Jest połączeniem składników kształtowo utożsamianych z wyrazami, które są powiązane w sposób właściwy wyrazom. 3. Jest nieciągły, to znaczy jego składniki mogą być zamieniane miejscami albo rozdzielane innymi jednostkami, tj. są przestawialne i rozsuwalne. Każda jednostka frazeologiczna wymaga akceptacji społecznej, to znaczy utrwalenia w języku” (Müldner-Nieckowski 2003: 16–17).

³¹ Zob. hasło *hipotermin* w słowniku terminologii przedmiotowej języków specjalistycznych (Lukszyn, Zmarzer 2005).

Tak więc leksemy, będące podstawą derywowanego terminu lub związku wyrazowego (przykłady oznaczone cyfrą 1), mogą występować w primarnej lub motywowanej podstawie słotwórczej (przykłady oznaczone cyfrą 2) albo w formach określeń – jako przydawka przymiotna, imiesłów, przydawka dopełniaczowa prosta lub rozbudowana (przykłady oznaczone cyfrą 3)³², albo jako element wyrażenia przyimkowego (przykłady oznaczone cyfrą 4):

DOBROSTAN

1. *dobrostan, dobrostan psychologiczny, dobrostan społeczny, dobrostan subiektywny, dobrostan eudajmonistyczny;*
2. *predyktor dobrostanu, najwyższy poziom dobrostanu;*
3. *hedonistyczne komponenty dobrostanu, stabilizowanie dobrostanu, model dobrostanu subiektywnego Dienera³³;*
4. *troska o dobrostan.*

POZYTYWNY

1. *pozytywny;*
2. *pozytywne okoliczności, pozytywne interwencje, pozytywne emocje, pozytywne wskaźniki, pozytywna emocjonalność, pozytywne aktywności, pozytywne interwencje psychologiczne, pozytywne wydarzenia życiowe;*
3. *pozytywne wspomnienia autobiograficzne, proces regulacji pozytywnych emocji, siła pozytywnej emocjonalności, pogłębianie pozytywnych doświadczeń, odtwarzanie pozytywnych wspomnień, potęgowanie emocji pozytywnych, intensyfikacja pozytywnych emocji, uaktywnienie pozytywnych emocji, regulacja pozytywnych emocji, obszar pozytywnych interwencji;*
4. *pozytywna postawa wobec ludzi.*

SIŁA

1. *siła;*
2. *siły charakteru, siły sygnaturowe;*
3. *angażowanie sił sygnaturowych, identyfikacja sił sygnaturowych, kwestionariusz sił charakteru, sygnaturowe siły charakteru.*

---

³² Inspiracją do przedstawionego w artykule podziału była klasyfikacja składniowo-gramatyczna nazw wielowyrazowych zaproponowana przez Felicję Wysocką (Wysocka 2013).

³³ Charakterystyczny dla języka nauki przykład nominalizacji zawierającej określenie dopełniaczowe od nazwiska odkrywcy.

SZCZĘŚCIE

1. *szczęście;*
2. *aspekty szczęścia, komponenty szczęścia, korelaty szczęścia, źródło szczęścia, pomiar szczęścia, obszar szczęścia;*
3. *model trwałego szczęścia, hierarchia jakości szczęścia, genetyczne uwarunkowania szczęścia, hedonistyczny komponent szczęścia, strategia zwiększania szczęścia, wzrost poczucia szczęścia, wzrost komponentów szczęścia, intencjonalne wspieranie szczęścia, genetyczne źródła szczęścia, okresowe wahania poziomu szczęścia.*

Rozwój dyscypliny oznacza wciąż rosnące potrzeby nominacyjne. Wokół pojęć centralnych tworzy się więc specyficzna dla danej dziedziny sieć terminologiczna. Zjawisko to polega zazwyczaj na tym, iż kluczowe dla danej dziedziny jednostki terminologiczne stają się podstawą nowych terminów, tworząc coraz większe pola leksykalne (określane też jako pola semantyczne)³⁴, które z natury mają strukturę otwartą³⁵. Dokonując klasyfikacji znaczeniowej zbioru nazw, stanowiących leksykon wyrazów i terminów PP, należy zauważyć, iż w porównaniu ze słownictwem psychologii ogólnej (w której wydzielone są grupy nazw zaburzeń i chorób psychicznych oraz nazwy osób chorych i zaburzonych psychicznie i nazwy osób o określonych właściwościach psychicznych) odnajdujemy tutaj głównie: nazwy koncepcji psychologicznych, nazwy metod i środków terapeutycznych oraz nazwy procesów, cech, stanów psychicznych i zachowań z nich wynikających (najbardziej pojemna grupa w leksykonie słownictwa PP). Nazwy zaburzeń i chorób psychicznych (przykładowe jednostki leksykalne: *negatywne skutki K193, diagnoza psychopatologiczna K193, uwikłanie procesów salutogenetycznych K193, zjawiska negatywne K196, perspektywa patogenetyczna K196*) pojawiają się oczywiście w analizowanych źródłach w kontekście leczenia problemów natury psychicznej bądź działań prewencyjnych, ale nie uwzględniam ich w opracowaniu, gdyż po pierwsze – pojawiają się sporadycznie, a po drugie – celem przedstawionych analiz jest wydobycie terminów dotyczących tzw. pozytywnych interwencji psychologicznych; skupiam się więc na nazwach oraz wyrażeniach związanych z aspektami pozytywnymi, wydobywającymi istotę teorii PP.

Oto wyrazy i połączenia wyrazowe odnalezione we wskazanych tekstach specjalistycznych tworzące wyraźne, spójne tematycznie kategorie znaczeniowe – pola (lub mikropola) semantyczne:

³⁴ Analiza terminologii fachowej często polega na analizie kognitywnej leksykonu terminologicznego i odtworzeniu tzw. pól konceptualnych.

³⁵ Posługując się kategorią pola wyrazowego, przyjmuję ujęcie A. Markowskiego, który podkreśla, iż w polach leksykalnych porządkującym elementem są nie leksemy, lecz ich znaczenia (Markowski 2012: 108).

1. Nazwy właściwości oraz dyspozycji psychiki, procesów, stanów psychicznych oraz zachowań z nich wynikających:

charakter wzmacniający K187, części składowe dobrostanu K72, czynniki psychologiczne K117, czynnik motywacyjny K130, dyspozycja osobowościowa K151, ekspresja behawioralna K124, ekspresja wdzięczności K141, intencjonalne działania K189, pobudzenie fizjologiczne K118, poczucie sensu życia K72, reakcje afektywne K187, satysfakcje cząstkowe K72, wdzięczność intrapsychiczna K141, właściwości ważne moralnie K196.

2. Nazwy koncepcji psychologicznych, metod i środków terapeutycznych:

- 2.1. nazwy teorii, koncepcji: *cebulowa teoria szczęścia K72, teoria fundamentów moralnych K96, teoria zachowania planowanego K110;*

- 2.2. nazwy modeli: *model aktywności pozytywnych K98, model pozytywnych interwencji K104, model prewencji adaptacji hedonistycznej K99, model zachowania planowanego K109;*

- 2.3. nazwy metod i środków terapeutycznych: *analizy psychometryczne K73, aktywizacje cech osobowości K188, medytacja aktywizująca szczęśliwość K136, minimalizowanie negatywnych doświadczeń K120, pisanie ekspresyjne K122, pomoc psychologiczna K193, strategia delektowania się K121, strategie intensyfikowania emocji pozytywnych K117, strategia podejmowania decyzji K190, „program aktywności” K90, „program fundamentów” K90, program konstruktywnych działań K137, „program wglądu” K89.*

W tym miejscu należy zauważyć, iż w grupie połączeń wyrazowych należących do aparatu terminologicznego i słownictwa profesjonalnego PP terminom wąkospecjalistycznym towarzyszą wyrazy, które funkcjonują w ogólnym zasobie leksykalnym. Obecność leksyki współnoodmianowej, a także terminologizacja nazw potocznych jest cechą charakterystyczną języka psychologii, czemu więcej uwagi poświęciła Adrianna Seniów (Seniów 2017), pisząc o słownictwie psychologicznym współczesnej polszczyzny ogólnej. Do podobnych wniosków dochodzi Bożena Sieradzka-Baziur, która podkreśla fakt, iż terminologię pedagogiki w dużym stopniu tworzą wyrazy zaczerpnięte z języka ogólnego (Sieradzka-Baziur 2017: 197). Zbieżność wyników badań wydaje się nieprzypadkowa, jeśli weźmiemy pod uwagę pokrewieństwo obu wymienionych dyscyplin, należących do nauk społecznych.

4. Terminotwórcze metafory

W powiększaniu zasobów słownictwa naukowego dużą rolę odgrywają także terminy metaforyczne tworzone na bazie leksemów potocznych oraz/lub terminów pochodzących z obszaru psychologii oraz/lub terminów zaczerpniętych z innych dziedzin naukowych, które to leksemy w połączeniu ze sobą zyskują nowe – przenośne – znaczenie. Tak skonstruowane metafory, wprowadzone w odpowiedni kontekst, pełnią w języku naukowym funkcję heurystyczną; wyrazy i połączenia wyrazowe o charakterze metaforycznym pozwalają dekodować informacje zawarte w pojęciu dzięki temu, iż odwołują się one do rzeczywistości bliskiej (znanej) odbiorcy, przykładowo: *tyrania wyboru* K189, *afektywno-poznawczy ogień krzyżowy* K187. Na metaforze opiera się jedno z centralnych pojęć PP, mianowicie *dobrostan*, które w tłumaczeniu z ang. *flow* ma jeszcze inne odpowiedniki, np. *uskrzydlenie*, *stan uskrzydlenia*, *stan przepływu*.

W przypadku PP wiele terminów metaforycznych zostało przejętych od twórców samej koncepcji bądź autorów różnych nurtów myślowych lub teoretycznych modeli powstających w jej ramach, co zazwyczaj zostaje odnotowane w publikacjach polskojęzycznych poprzez oznaczenie cudzysłowem, niekiedy poprzedzanym kwalifikatorem *twz.*, np. „*architektura charakteru*”³⁶. Nie sposób jednak każdorazowo dokonać rozstrzygnięć w sprawie pochodzenia danej metafory, toteż skupimy się na pokazaniu przykładów połączeń wyrazowych o charakterze przenośnym, które funkcjonują w polskiej literaturze specjalistycznej opisującej zagadnienia znajdujące się w obrębie omawianej teorii psychologicznej.

Domeną bazową w przypadku języków specjalistycznych bardzo często jest także inny technolekt (mówimy wtedy o zjawisku transterminologizacji). Interesującą grupę przykładów w zebranych materiale stanowią związki wyrazowe, które zagadnienia i zjawiska o charakterze psychologicznym ujmują w kategoriach ekonomicznych. Uzasadnieniem takiego, a nie innego doboru nośników metaforycznych jest nie tylko „wszechobecność zagadnień czynników ekonomicznych w życiu społecznym”, o czym pisze m.in. Wojtach (Wojtach 1999: 14)³⁷, tłumacząc obecność metafor ekonomicznych zarówno w języku ogólnym, jak i językach specjalistycznych, lecz także ścisły związek dobrego życia (określanego terminem *dobrostanu*) z osiągnięciem pewnego statusu socjoekonomicznego. Obecność terminów ekonomicznych w tekstach specjalistycznych z zakresu psychologii uzasadniana jest m.in. w następujący sposób:

³⁶ Pojęcie to stworzył Daniel Cervone; podaje za E. Trzebińską (Trzebińska 2008: 198).

³⁷ „Metaforyczne ujmowanie rzeczywistości w kategoriach wszechobecných finansów, bankowości, giełdy itp. jest znakiem czasów dzisiejszych. Potwierdzeniem tego niech będą przykłady z polszczyzny ogólnej, które przynależą do paradygmatu metafory: ŻYCIE SPOŁECZNE TO BIZNES” (Wojtach 1999: 14).

Autorzy posiłkując się terminologią zapożyczoną z ekonomii, wyróżniają dwie grupy czynników warunkujących subiektywną jakość życia: kapitał zakładowy (ang. *stock*) i rachunki (wpływy) bieżące (ang. *flows, current account*). Kapitał zakładowy (stałe zasoby) oznaczają wszystko to, co w życiu jednostki nie zmienia się w ogóle lub zmienia rzadko i bardzo wolno [...]. Bieżące wpływy psychiczne to satysfakcja i niezadowolenia wynikające ze zmiennych wydarzeń życiowych w danym przedziale czasu (Czapiński 2004: 88).

Promocja szczęścia jest zatem nie tylko promocją szczęśliwości, ale wspomaga również realizację innych celów, do których ludzie w swym życiu dążą [...]. Czynniki dobrostanu powinny być mierzone, podobnie jak czynniki ekonomiczne, i uwzględniane w kształtowaniu polityki (Kaczmarek 2016: 196).

Metaforyczne znaczenie terminów oraz połączeń wielowyrazowych powstaje najczęściej w wyniku mechanizmów typowych dla języka naukowego. Najprostszy z nich polega na zmianie jedynie znaczenia oraz zakresu użycia słowa (słów) należącego do danego związku wyrazowego bez żadnych zmian formalnych; w ten sposób jednostka semantyczna posiadająca określone znaczenie literalne w języku ekonomii na gruncie psychologii zyskuje znaczenie przenośne, np. *spirala wzrostu obopólnych korzyści* K139, *skale szacunkowe* K73, *zależność krzywoliniowa* K183. Oto jeden z przykładów użycia formuły ekonomicznej w kontekście psychologicznym zaczerpniętej zresztą z opracowania obcojęzycznego, które zostaje wskazane przez autora polskiej monografii naukowej: *Szczęście często postrzegane jest jako korzystny skutek ostateczny, dlatego bywa nazywane ostatecznym środkiem płatniczym* (Ben-Shahar 2009, cyt. za Kaczmarek 2016: 195).

Innego typu zabiegiem jest dodanie do leksemu pochodzącego z obszaru języka ekonomii elementu leksykalnego z zakresu psychologii, co w konsekwencji nadaje całemu związkowi wyrazowemu nowe znaczenie metaforyczne, przykładowo: *bilans afektywny* K73, *bilans emocjonalny* K72, *kapitalizacja pozytywnych emocji* K124, *koszty psychologiczne* K187, *pomiar życzliwości* K134, *pomiar wdzięczności* K142, *pomiary szczęścia* K183, *pomiar efektów interwencji* K149, *pomiar dobrostanu* K194, *promocja dobrostanu subiektywnego* K196, *promocja sił charakteru* K196, *promocja szczęśliwości* K195, *promowanie życzliwości* K138, *skala wybaczenia* K151, *spadek pozytywnych emocji* K193, *wskaźniki szczęścia* K149, *wskaźniki dobrostanu* K11, *zasoby zdrowotne* K117. W analizowanej grupie odnajdujemy także przykłady, w których dokonana została zmiana łączliwości semantycznej w stosunku do zwrotów *stricte* ekonomicznych, są to terminy metaforyczne typu: *wyczerpać zasoby osoby życzliwej* K134, *wyczerpywanie się zasobów dobroczyńcy* K140.

Wprowadzone do tekstu specjalistycznego terminy metafory oraz metaforyczne związki wyrazowe (niezależnie od tego, czy przekroczyły one próg terminologizacji, czy też nie) wzbogacają język nauki³⁸ i pełnią użyteczną

³⁸ Jak zauważa Renata Wojtach, „wprowadzenie w inny kontekst zwrotów, wyrażeń z dziedziny biznesu, ekonomii można by zatem uznać za wykrystalizowanie się nowych jednostek języka” (Wojtach 1999: 11).

rolę „w procesie tworzenia nowych pojęć teoretycznych oraz w modelowaniu teoretycznym badanej rzeczywistości, w tym także, a może nawet przede wszystkim, w nazywaniu nowych paradygmatów oraz budowie nowych modeli” (Parysek 2017: 181).

Podsumowanie

Przedstawione analizy leksyki specjalistycznej oraz frazeologii z obszaru subdyscypliny psychologii (psychologii pozytywnej) są kolejnym dowodem na to, iż terminologia specjalistyczna stanowi ważny komponent nie tylko dla źródłowego, lecz także dla wtórnego języka specjalistycznego³⁹. Transfer jednostek terminologicznych powstających w ramach omawianej teorii zdecydowanie wpłynął na liczebny przyrost jednostek leksykalnych i połączeń wyrazowych specjalistycznego polskiego języka psychologicznego.

W obszarze wskazanej subdyscypliny pojawiły się jednowyrazowe terminy wąkospecjalistyczne, skupienia terminologiczne oraz frazemy o charakterze otwartym, które nie występowały wcześniej w języku psychologii, a których status nie jest jeszcze do końca ugruntowany. Oczywiście nie oznacza to, iż terminologia PP nie zawiera elementów leksykalnych typowych dla terminologii psychologii ogólnej oraz innych subdyscyplin, wręcz przeciwnie – często na nich bazuje. Pola semantyczne z psychologii ogólnej można z pewnością uznać za makropola, w których obrębie znajdują się subpola z obszaru PP, między pojęciami do nich należącymi zachodzić zaś mogą różnego rodzaju relacje.

Wzbogacanie specjalistycznego języka PP odbywa się za pomocą typowych dla języka naukowego mechanizmów: zapożyczania obcych jednostek terminologicznych, derywacji semantycznej, derywacji składniowej opartej na określonych wzorcach terminotwórczych oraz nominacji metaforycznej⁴⁰; w zebranych materiale motywacja słowotwórcza terminów zdarza się sporadycznie.

Należy podkreślić, iż system terminologiczny omawianej dyscypliny stanowi konglomerat terminów stworzonych przez specjalistów anglojęzycznych oraz specjalistów, którzy nadali pojęciom nazwy w swoich rodzimych językach, toteż najważniejszym problemem, jaki napotyka badacz podczas badania polskojęzycznych tekstów naukowych z obszaru PP, jest odróżnienie formacji rodzimych od formacji zapożyczonych, które w języku biorcy bardzo często nie są odczuwane jako obce (dotyczy to zwłaszcza terminów analitycznych). Rozwikłanie tego typu problemów wymaga jeszcze wielu badań o charakterze porównawczym.

³⁹ Wniosek taki na podstawie badań terminologicznych wysnuła m.in. Bronisława Ligara (Ligara 2017: 49).

⁴⁰ Zob. Gajda 1990: 89.

Spostrzeżenia, jakie pojawiły się w trakcie analiz, stanowią mogą impulsem do badań nad leksyką oraz frazeologią tekstów popularnonaukowych oraz potocznych adresowanych do szerokiego kręgu odbiorców, a mających na celu popularyzację teorii PP. Na swoje opracowanie czekają wyrażenia należące do nieoficjalnego żargonu zawodowego, leksyka nieterminologiczna oraz potoczny język pojawiające się nie tylko w poradnikach z zakresu PP, lecz także tekstach z różnych dziedzin życia, do których przedostały się terminy znamienne dla PP, takie jak *flow* czy *dobrostan*, co wynika z olbrzymiej popularności wyżej wymienionej koncepcji. Opracowanie takie ukazałoby kolejny etap przyswajania leksyki specjalistycznej – etap wprowadzania jej do rejestru potocznego.

Literatura

- Ben-Shahar T., 2009, *W stronę szczęścia*, przeł. E. Jagła, Poznań: Rebis.
- Colman A.M., 2009, *Słownik psychologii*, przeł. A. Cichowicz, H. Zalewska-Turczyn, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Czapiński J. (red.), 2004, *Psychologia pozytywna. Nauka o szczęściu, zdrowiu, sile i cnotach człowieka*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Gajda S., 1990, *Wprowadzenie do teorii terminu*, Opole: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Powstańców Śląskich w Opolu.
- Górnicz M., 2009, *Transfer międzyjęzykowy w terminologii i tekstach specjalistycznych*, w: A. Waszczuk-Ziń (red.), *W kręgu problematyki technolektalnej*, Warszawa: Katedra Języków Specjalistycznych, s. 1–24.
- Górnicz M., 2017, *Zapózyczenia w tekstach specjalistycznych – klasyfikacja i problemy teoretyczne*, „*Studia Neofilologiczne*” 7, s. 231–246.
- Grucza F. (red.), 1991, *Teoretyczne podstawy terminologii*, Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Gulla B., Tucholska K., 2007, *Psychologia pozytywna: cele naukowo-badawcze i aplikacyjne oraz sposób ich realizacji*, „*Studia z Psychologii w KUL*” 14, s. 133–152.
- Haugen E., 1950, *The Analysis of Linguistic Borrowing*, „*Language*” 2, s. 210–231.
- Iwanicki J., 1967, *Charakterystyka postulatów terminologicznych w psychologii ogólnej*, „*Studia Philosophiae Christianae*” 1, s. 55–87.
- Jarosz B., 2018, *O (nie)tożsamości pojęć JĘZYK SPECJALISTYCZNY, JĘZYK SPECJALNY, JĘZYK FACHOWY, JĘZYK PROFESJONALNY, JĘZYK ZAWODOWY, PROFESJOLEKT, TECHNOLEKT*, „*Polonica*” 1, s. 85–108. <https://doi.org/10.17651/POLON.38.12>

- Kaczmarek D.Ł., 2016, *Pozytywne interwencje psychologiczne. Dobrostan a zachowania intencjonalne*, Poznań: Zysk i S-ka.
- Kanon pojęć psychologicznych, <http://kanonpojeczpsychologicznych.pl/encyclopedia> (dostęp: 2.09.2022).
- Kwiatkiewicz P., 2015, *Czym jest a czym nie jest psychologia pozytywna. Poszukiwanie paradygmatu*, „Seminare” 4, s. 135–145. <https://doi.org/10.21852/sem.2015.4.10>
- Ligara B., 2011, *Relacje między językiem ogólnym a językiem specjalistycznym w perspektywie językoznawstwa polonistycznego, stosowanego i glottodydaktyki*, „LingVaria” 2, 163–181.
- Lukszyn J. (red.), 2002, *Języki specjalistyczne. Słownik terminologii przedmiotowej*, Warszawa: Katedra Języków Specjalistycznych.
- Lukszyn J., Zmarzer W., 2001, *Teoretyczne podstawy terminologii*, Warszawa: Katedra Języków Specjalistycznych.
- Markowski A., 2012, *Wykłady z leksykologii*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Müldner-Nieckowski P., 2003, *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*, Warszawa: Świat Książki.
- Myers D., 2000, *The American Paradox: Spiritual Hunger in an Age of Plenty*, Yale: Yale University Press.
- Parysek J.J., 2017, *Metafory i neologizmy współczesnego języka nauk społecznych i ekonomicznych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 3, s. 175–192. <https://doi.org/10.14746/rpeis.2017.79.3.14>
- Reber A., Reber E.S., 2005, *Słownik psychologii*, wyd. 3, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Seligman M.E.P., 2000, *Positive Psychology. An Introduction*, „American Psychologist” 1, s. 5–14. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.5>
- Seniów A., 2017, *Słownictwo psychologiczne we współczesnej polszczyźnie ogólnej*, Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Sieradzka-Baziur B., 2017, *Terminologia pedagogiczna*, w: R. Przybylska, W. Śliwiński (red.), *Terminologia specjalistyczna w teorii i praktyce językoznawców słowiańskich*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 197–211.
- Siuta J. (red.), 2009, *Słownik psychologii*, Kraków: Krakowskie Wydawnictwo Naukowe.

- Trzebińska E., 2008, *Psychologia pozytywna*, Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Wojtach R., 1999, *Wpływ ekonomii na współczesne przemiany polszczyzny*, „Poradnik Językowy” 10, s. 8-18.
- Woźniak-Wrzesińska E., 2018, *Historycy języka wobec terminów – terminy wobec historyków języka. Glosa do dyskusji*, „Slavia Occidentalis” 1, s. 151-163. <https://doi.org/10.14746/so.2018.75.11>
- Wysocka F., 2013, *Polska terminologia lekarska do roku 1838, t. 4: Anatomia. Nazwy wielowyrazowe*, Kraków: Lexis.

© by the author, licensee University of Lodz – Lodz University Press, Lodz, Poland. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Received: 15.04.2022. Accepted: 31.05.2022.
